

Yayına Hazırlayan
HAZAL ÖZVARIŞ
Adalet Atlası

HAZAL ÖZVARİŞ 1986 İstanbul doğumlu. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. T24 internet gazetesinde editör olarak başladığı gazeteciliğe, haftalık söyleşilerle devam etti, yazı işleri müdürlüğü yaptı. Bağımsız Gazetecilik Platformu P24'ün kurucu üyeleri arasında yer aldı. İsveç Enstitüsü bursiyeri olarak yüksek lisansını Göteborg Üniversitesi'nde siyaset bilimi alanında tamamladıktan sonra Anadolu Kültür'de çalışmaya başladı. *Kayıp Medyanın İzinde: 2012-2018* adlı bir kitabı (P24 Medya Kitaplığı, 2018) bulunmaktadır.

İletişim Yayınları 3336 • Bugünün Kitapları 283

ISBN-13: 978-975-05-3547-5

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

EDITÖR Asena Günal

KAPAK ÇAĞRI Karadağ

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Yayına Hazırlayan
HAZAL ÖZVARIŞ

Adalet Atlası

İÇİNDEKİLER

Sunuş

OSMAN KAVALA..... 9

Önsöz: Adalet imkânı

HAZAL ÖZVARIŞ..... 11

Adalet Sahası

Antigone'den bugüne:

Hukuk adaletin neresine denk düşer?

Nazile Kalaycı, Ertuğrul Uzun..... 17

Adalet duygusu: Adil olana nasıl karar veriyoruz?

Melek Göregenli, Ozan Erözden..... 27

Büyürken adalet

Nilüfer Erdem, Murathan Mungan..... 35

Trans ve interseks çocuklar nasıl yok sayılıyor?

Nazan Maksudyan, Koray Başar, Efruz Kaya..... 45

Adaletin cinsiyeti: Osmanlı'dan bugüne kadınlar neden boşanamıyor?

Leyla Kayhan Elbirlık, Berrin Sönmez, Meriç Eyübođlu..... 57

İnsan sonrası adalet: Hayvanları neden, nasıl yargıladık?

Cansu Muratođlu, Emre Koyuncu, Merve Şen..... 67

Tanıklık ve Hafıza

Hafızayla tanıklık:

Heykeller neden bugün yıkılıyor?

Fethiye Çetin, Adnan Çelik, Özgür Sevgi Göral.....79

Yazarların yazmadıkları:

Ahmet Hamdi Tanpınar neleri es geçti?

Sema Kaygusuz, Mehmet Fatih Uslu..... 91

Temsilin adaleti: Yüzleşme endüstrisinden kaçış mümkün mü?

Nora Tataryan, Umut Tümay Arslan..... 101

Seyircinin inkârı: Tanık neden susar?

Emin Alper, Senem Aytaç, Cem Kaptanoğlu..... 111

Maddenin hafızası

Umut Yıldırım, Hera Büyüктаşçıyan, Sera Yelözer..... 123

Hatırlatma metotları

Deniz Tortum, Ceylan Özgün Özçelik, Rober Koptaş..... 133

Suç ve Ceza

Suç ve cezanın inşası:

Bugünün sivil ölüleri kim?

Özkan Ağaş, Seçkin Sertdemir, Barış Ünlü..... 147

Nazi hukukundan bugüne:

Mahkeme salonlarında neler oluyor?

Serdar Tekin, Ceren Akçabay, Tora Pekin..... 157

Kul hakkı: Müslüman çoğunluk adaletsizliklere neden itiraz etmiyor?

Mehmet Evkuran, Hidayet Şefkatli Tuksal, Halil İbrahim Yenigün..... 167

Define hayaliyle kolektif gasp

Mehmet Polatel, Kübra Kurt Çalışkan, Kasım Akbaş..... 177

Dönüşen kapatma

Fatoş İrwen, Arda İbikoğlu, Yonca Güneş Yücel..... 187

Arayış

Devlet suçu nasıl kanıtlanır?

Başak Ertür, Tanıl Bora..... 199

Yürümenin adaleti

Caroline Finkel, Feride Eralp, Aslı Özgen..... 209

Sessizliği kırmak: Bugün adaleti neden rap ile arıyoruz?

Ezhel, Mustafa Avcı 221

Adalet fantezisi

Deniz Yonucu, Aybars Yanık..... 231

Yeraltından yeryüzüne şiddet

Levent Artüz, Aslı Uludağ, Oğuz Karayemiş..... 241

Yaşam, Ölüm ve Yas

Yaşam ve ölüm arasında organ nakli

Aslıhan Sanal, Cüneyt Kayaalp, Özge Yücel..... 253

Devletin ölüm peyzajı:

Kimsesizler mezarlığında kimler yatıyor?

Aslı Zengin, Ümit Biçer, Bella Habip 263

İmkânsız özür

Talin Suciyan, Aylin Vartanyan..... 275

Dijitalde Adalet

Yoksulluk simülasyonları: Video oyunları sosyal adaletin geleceğine dair ne söylüyor?

Barış Alp Özden, Diğdem Sezen, Tonguç İbrahim Sezen..... 287

Sosyal medya mimarisi ve ifşa

Alev Özkazanç, Melis Baş, Şebnem Keniş 297

Adaletin yapay zekâyla geleceği: Yapay vicdanlı robotlar insanlardan daha ahlâklı olabilir mi?

Ayşe Acar, Barış Erman, Neslihan Serap Şengör..... 307

Kapatırken

Adalet Atlası'nda ne yaptık?

Umut Tümay Arslan, Ozan Erözden, Ceren Akçabay,
Senem Aytaç, Kasım Akbaş, Mehmet Fatih Uslu 321

Bugün Türkiye'de adaleti konuşmak

Umut Tümay Arslan, Ozan Erözden, Ceren Akçabay,
Senem Aytaç, Kasım Akbaş, Mehmet Fatih Uslu 331

TEŞEKKÜRLER..... 339

BIYOĞRAFİLER..... 341

DİZİN..... 355

Sunuş

OSMAN KAVALA

Adalet muhtemelen kökleri en eskiye giden kavramlardan biri. Umberto Eco, etik değerlerin kökenleri ile ilgili yazısında erken atalarımızın kendilerine yapılmasını istemedikleri şeyleri sürünün başka üyelerine yapmamları gerektiğini idrak etmiş olabileceklerini söylüyor. Frans de Waal, sadece bizlerin değil, yakın akrabalarımız primatların da adaletle ilgili içgüdüye sahip oldukları düşüncesinde. Bununla ilgili anlattığı deneyde, aynı işi yapan şempanzeler kendilerinin diğer grup üyelerinden daha az ödül almasına tepki gösterdikleri gibi, diğerlerine daha az ödül verilmesinden rahatsız olduklarını da belli ediyorlar.

Muhtemelen, atalarımızın maruz kaldıkları ve şahit oldukları, grup yaşamını olumsuz etkileyen ayrımcı davranışlara gösterdikleri tepki, evrim sırasında adaletsizlikle ilgili güçlü içgüdüler edinmemizi sağladı. Adalet duygumuz gibi intikam dürtümüz de bu içgüdülerle ilişkili olmalı.

Birbirlerinden farklı karakter özellikleri taşıyan ve birbirleriyle çekişen tanrıların insanları kıskırttığı, keyfi biçimde cezalandırdıkları bir kainat tahayyülünün yerini, adil olma, merhamet etme vasıflarına sahip bir Tanrı inancı ve Tanrı tarafından yollanan herkesin riayet etmesi gereken yazılı yasaları temel alan dinlerin alması, evrensel nitelikli bir adalet arayışını yansıtan, adalet duygularını kuvvetlendiren bir dönüşüm olarak da görülebilir. Adaletsiz davranmanın, güçsüzü ezmenin, kul hakkı yemenin büyük günahların arasına eklenmiş olması, bu dönüşümün bir parçası.

Antik Yunan'da, özellikle Atina'da, benzer bir arayış farklı yönde gelişmelere yol açmış. Adalet Atlası programının “*Antigone*'den bugüne” bölümünde Nazile Kalaycı ve Ertuğrul Uzun'un belirttiği gibi, adaletle ilgili kavramlar-

da tanrısalıktan dünyeviliğe bir geçiş yaşandığını görüyoruz. Yasaların oluşturulmasında ve yargı kararlarında, daha sonra Roma hukukunun da temeli olan, mantık temelli akıl yürütme, gerekçelendirme, yani rasyonalite hâkim unsur haline geliyor.

Hukuk, insanlık tarihindeki barış ve adalet içinde birlikte yaşamaya yönelik en temel icat, girişim, faaliyet. Ancak, insanların evrensel normlar üzerine kurulu adil bir hukuk düzenini egemen kılma çabaları; hırsları, çıkarları, ideolojileri nedeniyle saldırganlığı, tiranlığı meşru gören, ayrımcılığı teşvik eden gruplar, siyasi hareketler ve egemen güçler tarafından sık sık engellenmiş, geriletilmiş. Şiddet, zulüm, gaddarlık tarih sahnesinden eksik olmamış. Şehirler yakılmış, yıkılmış, katliamlar, soykırımlar yaşanmış. Aynı topraklarda yaşayanlar, aynı dili kullanan, aynı dine inananlar, hem yabancı olanları hem de ötekileştirdikleri kendi yurttaşlarını, din kardeşlerini öldürmeyi, onlara eziyet çektirmeyi meşru kılacak gerekçeler icat etmiş.

İnsanların ortak etik değerleri geliştirmeleri, adalet fikrini ve duygusunu canlı tutan ilke ve uygulamaların kurumlarca hayata geçirilmesiyle mümkün oluyor. Gücü elinde tutanların adaletsiz edimleri ise, yönetilenleri de adaletsizliği benimsemeye teşvik ediyor. Cicero'nun yüzyıllar önce tespit etmiş olduğu gibi, adalet insanları birleştiriyor, adaletsizlik ayırıştırıyor.

Bireyler arasında dayanışma ilişkilerini güçlendiren sivil toplum kuruluşları demokrasileri renklendiriyor, siyasi gücü dengeliyor. Ancak, hukuk normlarının erozyona uğradığı, yargının saygınlığını kaybettiği durumlarda, sadece hitap ettiği kesimlerin sorunlarıyla ilgilenen, sadece kendi üyeleri arasında sempati ve dayanışma hislerinin gelişmesini teşvik eden sivil toplum kuruluşlarının demokrasiyi koruma yönünde etkin işlev görebilmeleri mümkün olmuyor.

Böyle ortamlarda güçlenen ötekileştirme eğilimlerinin önüne geçebilmek için farklı kesimlerin yaşadıklarına duyarlılık göstermenin, farklı düşünceleri olan, farklı inançlara sahip insanların birbirleriyle konuşabilmelerine, birbirlerini anlayabilmelerine imkân veren iletişim kanallarını işler hâle getirmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu sayede kazanılan bilgi ve deneyim, sivil toplumda adalet kavramının ve duygusunun canlı tutulmasına katkıda bulunabilir, adalet temelinde kurulan diyaloglar etik değerler etrafında ortaklaşmayı kolaylaştırabilir.

Adalet Atlası programı çerçevesinde adaletin kapsamlı ve derinlikli biçimde tartışılmış olmasının bu dönem için son derece anlamlı bir sivil toplum faaliyeti olduğuna inanıyorum.